

Костас Дузинас

СЛОБОДА, ЉУДСКА БЕЗБЕДНОСТ И ИДЕНТИТЕТ

Право на отпор као криза идентитета људских права

Вероватно разумете да су у протеклих тридесет година, нарочито након пада комунизма, људска права постала нова идеологија на крају идеологија. Сви су сагласни са идејом људских права. За лево и десно. За север и југ. За државу и цркву. Зашто су нам онда многе теорије говориле да је идеологија освећена и да је ова, тако названа “велика идеологија о људским правима” настала на самом крају идеологија. Али у исто време, ако слушате вести, сви ви слушате вести последњих десет, петнаест година, знаћете да се многа људска права крше данас у свету као и у претходним периодима ван граница рата. Свакодневно смо суочени са свирепашћу, убиствима, мучењима људи, у затворима без суђења и тако даље. То је управо први парадокс. Имамо велику победу људских права, а са друге стране се наставља кршење њихових принципа.

Други парадокс би по мом мишљењу био уколико бисмо се окренули ка филозофији, теорији одакле потичу људска права. Да људска права сви разумемо на исти начин, да постоји један начин, једна пракса, дискурс назван људским правима, очекивано би било да сви будемо сагласни око тога, шта заправо људска права јесу и обухватају. Али онда, уколико погледате различите књиге о теорији људских права, о пракси људских права, видећете да постоје веома различити приступи о томе шта значи бити земља људских права, шта значи промовисати људска права. Идеолошке разлике, економске разлике и даље остају у свету.

Зашто се залажемо за људска права? Људска права су добра. Очито је да имамо различите перцепције када се говори о људским правима или различитим поимањима о целој идеји и пракси људских права. Уколико се опет осврнемо на филозофију људских права и споменемо неке од великих аутора попут Јирген Хабермаса у Немачкој или Џон Ролса из Америке и његову Теорију правде или одакле ја долазим, из области права воле читати Родолфа Дуокија, не знам да ли сте чули или имали прилику да се сусретнете са његовим делима, великог либералног филозофа.

И читајући њихова дела, стиче се утисак да се светске мисли, велика теоријска перспектива усмерена ка томе да је Европа створена за мање од 100 година, не налази уточиште у њиховим делима. А који су то стубови мисли, велика тела размишљања? Једно би припало Хегелу, немачком филозофу, преко Маркса и постмарксиста. Тело мисли које говори о начину како конфликт постоји у друштву и о њиховом самом разрешењу и кретању заједнице унапред. Затим, Ниче и све до Хегела, Фукоа такође не постоје у њиховом учењу. Као да нема моћи у заједници И да једино постоје за либералне филозофе заправо правила, прописи и нормативни оквири. И коначно, одлучујућа аналитичка традиција Фројда и постфројдиста и других психоаналитичких теорија.

Ова три главна тела мисли : конфликт, моћ и људство односно како створити слику код других о томе ко смо ми у ствари, уопште не постоји код либералних филозофа. И чему је мој целокупан рад окренут школи мисли о којој говорим која се зове Цритицал Легал Студдies, то је правна теорија посматрана с критичке перспективе. Покушава да поновно укључи право, филозофију, политичку филозофију у међународну заједницу. Та тела мисли која су у потупности била описана из либералне правне теорије. Тако да када погледамо људска права, видимо их као један посебан алат, инструмент који је укључен у социјално-политичке конфликти. Видимо их као инструмент који није само стуб моћи, не односи се само на државну и владину моћ, већ је и алат саме моћи. И на крају и најбитније, уколико су људска права толико битна за људе у њиховим животима, очито заузимају велику улогу у том смеру шта је то заправо потребно да би се био човек.

Када говоримо о томе шта је бити човек, шта је хуманост, које су главне карактеристике савременог живота, очито законска права, и онда људска права су главни кључ те идеје. И моја поента у овом делу излагања је следеће: Када су људска права постала идеологија која ступа на сцену након марксизма, социјалне-демократије, и постају део глобалне историје. Политички теоретичари овај период називају космополитизмом, економисти називају добом доминантне неолибералне економије и према политичким филозофима овај период јесте доба постпостдемократије, периода у којем је демократија умањена, ослабљена и велике политичке одлуке доносе политичари и грађани попут нас самих који учествују у доношењу одлука директно или индиректно, и дају се људима који тврде моћ на основама својих научно испитаних истина, на основу тога како заиста ствари требају функционисати.

И моја последња поента, био сам у Сарајеву у новембру, на изврсном догађају отворених врата Универзитета и имао сам прилику да упознавам све те људе из Босне који су учествовали на свим планерним окупљањима које смо организовали у Босни прошле године. А искуство ми је било једнако као оно које сам стекао у Египту, у Тахрир скверу 2011, у Мадриду у Пуерта дел Солу касније 2011. године, у Атини у Сунтагма скверу и наравно мобилне улице, стална кретања и не само на местима попут Шпаније и Грчке у којима је изражена та економска политика, већ и у Турској, Рио де Женеиру, Бразилу, Хонг Конгу. Ми живимо у гнезду којем сте се ви млади људи, широм света, почели опирати, не слушати наредбе Влада и полиције и говорити: “Ствари се морају променити”. И наравно да постоје различите ствари на које се ставља акценат у Каиру, у Мадриду, у Рио де Женеиру, али ова идеја да је нешто кренуло по злу у овом великом периоду експанзије људских права, нешто је просто прошло лоше по начин на који наша заједница функционише и посебно по начин на који вас, младе људе третирају старије генерације, мислим да је ово карактеристика времена у којем живимо широм света.

Живимо у добу отпора, може се рећи да је исти отпочео 2011. године и даље траје. Тражи промену. И том великом отпору и сметњама свим дешавањима широм света које видимо људи не траже људска права, већ социјалну правду. Сећате

се великог слогана из окупационог периода “Ми смо 99 %” да је 99% популације неједнак оном једном проценту и да та економска неједнакост наставља са растом. Охворд, велика британска невладина организација објавила је овај извештај овог јануара, где су изнели податак да један проценат светске популације поседује педесет процената светског богатства и да бројке расту. Тако да живимо у веома чудном периоду, посебно због тога што у периоду кризе људи узимају здраво за готово ствари које постоје и присутне су почињу сматрати природним, нормалним, све излази на површину, премисе испод таме и идеја израћају и са те тачке их можете преиспитивати.

Ово и тврдим, људска права са свим својим успесима постале су природна појава. Људи испитују оно што се дешава ван дискурса људских права и могу разумети оба дефанзивна аспекта проучавања људских права, али такође и начин на који су права интегрисана у дискурс моћи, а то је најбитнији део. Да са једне стране имате јаку струју људи који се бране, посебно сиромашни, мањине, имигранти, они који пате у свакодневном животу, али и са друге стране, посматрано и историјски и теоријски на људска права, видите да су интегрисана у систем моћи. Пошто сам вам све ово рекао, даћу вам шест или седам теза, изјава, а онда ћете ми рећи коју желите да издвојите и коју ћемо до танчина објаснити и које ће вас натерати на размишљање.

Стога, прво је ово, људска права су ту да људе бране од јавне и приватне моћи, не само државне, већ и приватне, концентрације богатих, моћних медија. Када изгубе ту сврху, престану бити корисни. Напусте угрожен народ и престају да се воде ваљаним циљевима и постоју управо супротно од оног што би требало да буду. Ово је генерална изјава, а ја ћу вам рећи неколико теза. Када филозофи покушавају да оправдају људска права и покушавају да разазнају начин на који извлаче поједина правила, прописе, конвенција, Европска конвенција људских права са филозофске перспективе тичу се питања човечности и шта значи бити човек. Моја прва тврдња је да је хуманост, гледана са филозофске перспективе, у потпуности бескорисно за одређивање права и правила потребних људима.

У супротном, историјски гледано, концепт хуманости је увек коришћен не би ли се одредили и сепаратисали људи између оних који владају, потчињених и искључених, односно “виших” људи, “нижих” људи и “нељуди”. То је била прва.

Друго, суверенитет и права или моћи и моралности против честих тврдњи да што више права, то је мање моралности, што више моралности, мање суверенитета. Напротив, међусобно се прожимају, а свака заједница у датом тренутку има себи својствену комбинацију наступања периода суверенитета или моћи И периода трајања. И испитаћу ову тврдњу која пркоси оном што већина либералних филозофа има да каже, а можемо испитати два периода, први током увода у идеју о увођењу природних права као увод за постављање људских права у касном 20. веку и друго, оно што се у великој мери дешава данас. Моћ и право се у великој мери ипак прожимају, није то ствар само права који стају на пут моћи.

Поред тога, велике дебате о томе да се људи у сфери међународне политике и људских права у великој мери прожимају, велике дебате између универзализма и релативизма, универзализма и назови комунитариста. Уместо бити онај који се бори на страни једне од ових, ова два дискурса, универзализма и релативизма су две стране истог новчића које можемо назвати хуманост или како год, и да ове две стране истог новчића могу бити једнако поправљени и то је управо оно о чему смо говорили о Југославији, на Косову, у Србији. Свакако, неке напредне западне заједнице идеју људских права усмеравају ка циљу деполитизације политике.

Људска права не припадају људима, већ их изграђују. Изграђују оно какви људи требају бити, ко смо ми и ви, и виши спектар, о вишим, нижим људима и “нељудима”. И коначно, говорим о отпору широм света, да су људска права о језицима и телима, о култури, спознаји идентитета и материјалној егзистенцији. Да су људска права о спознаји и дистрибуцији, о идентитету и материјалном животу. На уштрб тога постоји једно право које их одржава у животу и дозвољава људским правима да играју такву ролу и имају овакав парадоксални карактер. И ово је право отпора еволуције. Да људска права јесу

о култури и материјалном животу, а да једино могу преживети управо због оног права које називамо правом отпора.

Ово је 6 или 7 теза и као што можете приметити потичу из различитих дисциплина, из различите школе мишљења зато што је просто немогуће имати теорију људских права која би била исткана из једног извора. Односе се на много различитијих ствари. У праву, људска права се односе на међународне конвенције, уставе, права, адвокате, судије... У политици имате међународне организације, локалне организације, Европску Унију, Европску конвенцију о људским правима итд. И имате људе, који су у покрету и који користе права као део својих политичких борби. И имате праксе, текстове, тако да не може постојати једноставна теорија, али постоје различите перспективе у складу са којима можете проучавати људска права, али генерално социјални феномен и покушај стварања свеукупне идеје о томе што се дешава. Упућује на различите аспекте, другачије школе мисли и другачије дисциплине. Неке су политичке, социолошке, филозофске, психоаналитичке.

Велики је то проблем мишљења.. Хајдемо онда да причамо о томе, али да говоримо о томе како смо дошли до отпора, до те кутије. Француска декларација је сачињена из манифеста велике политике, многи су то читали.

Прва три члана говоре:

1. Сви људи су родјени једнаки.
2. Слава сваке политичке организације јесте да промовише права човека и то имовину, безбедност, слободу и право отпора и члан број три већ објашњава које су то политичке организације:
3. Суверенитет припада природи, сва моћ долази из природе. Слушајте овај парадокс. Сваки човек је рођен једнако, али само нације, и грађани имају ова права. Само су градјани ти који заправо поседују ова права. Постоји група целокупног човечанства и група градјана. Ту имамо увод у политичку имагинацију и конструкцију европске модерности, идеје о националној држави. Данас је свеprisутна идеја да свака нација треба имати своју државу и да свака држава треба имати само једну доминантну нацију.

С тим у вези се може рећи да се овде са сјајном идејом Француске револуције јавља идеја национализма. И ко су људи изван оквира људскости који имају сва права у пракси и грађана који у пракси истим располажу? Људи који не припадају мојој нацији. Свако ко није Србин у Србији, Британац у Енглеској, Грк у Грчкој је између људскости (која би требало да има сва та права, а у пракси нема) и грађана који поседују та права.

Прво велико искључење је између мене, моје нације и свих осталих. Данас у глобалном свету немаи држављанство и немаи држављанство на месту где сте део већине представља најгору опцију. Погледајте људе, који долазе овде, такозване нелегалне имигранте који долазе у Грчку, Шпанију, Француску, они немају заштиту својих земаља, напустили су је. И немају заштиту земље у коју су дошли (Грчке, Шпаније или Енглеске). Ако су људска права намењена људима, јер су људи, онда су ови људи једини који би иста морали да имају. Они нису грађани датих земаља и немају никаква права. Тако можете рећи да се ова идеја људских права „датих“ људима свакодневно сукобљава пракси, јер људи који са Медитерана покушају да дођу у велику сјајну Европу, или ви када желите отићи у Енглеску или Француску и не можете добити визу, и колико морате чекати.

То је велика критика на Европску унију. Говоре о три слободе, слободи услуге, капитала и рада. Изградили смо око Европске уније у многим ситуацијама физички зид, попут оног у Грчкој и Турској, у Мароку, на југу Шпаније како бисмо људе држали вани. То је прво искључење, ко није један од нас нема ове границе. Али постоји и друго. Искључење које је постојало онда у Француској и које постоји данас свуда. Када се каже да људи имају ова права, а онда погледате у историју, ко је била особа која је имала ова права у Француској онда и данас у 21. веку?

Бели, мушкарци, богати мушкарци, поштени, временом су и жене и црнци добијали иста. Али и даље иза целе идеје о људским правима стоји богати бели мушкарац који има сва ова права и који из те перспективе спаја ову идеју хуманости и реалност привилегије, шта заиста значи бити човек са свим овим привилегијама.

Друго искључење не није базирано на националности, него на социјалном аспекту из које класе долазите, ког сте пола, које сексуалности, које сте боје. Постоји јасна разлика између виших и нижих људи. Ова два искључења су надјена на основама отпора која се имплементирају широм света. Постоје три врсте отпора које су у вези са великим променама у социоекономској сфери света у коме живимо. Три велика достигнућа која су повезана са великим напретком у социоекономском свету у којем живимо. Прва се односи на економију данас, посебно она која се односи на напредне капиталне земље којих је Србија део. Представља померање примарне и секундарне економије ка услугама. На пример у Британији сервисна економија износи 7 посто ГДП-а, у Грчкој 9 посто ГДП-а.

У сервисној економији, оној којој је основа оно што ми производимо својим умом, посредством медија и интернета, незапосленост постаје својствена унутрашњости система. Она више није мали проблема економске кризе, она је кључна карактеристика сервисних економија оних које могу да преживи уколико људи позајмљују новац како би преживели и куповали услуге.

Велика егзистенцијална одлука 21. века у Европи је био ипхоне на пример. У то се улагала велика нада у економији услуга. Затим, незапосленост постаје интегритет, а онда биополитичка конотација моћи, теоријска традиција која долази из света Мишел Фукоа, З. Дирелза, данас Меркел итд. Шта представља она? Моћ је постала динамична, позитивна и ствара начин на који живимо у свету. Ствара проактивне, ефективне нације, оне које су способне да у 19. веку створе армију ратника, али и оне који су способне да буду добри радници који иду у фабрике. То је било стање 19. века, имате најразличитије законе о демографији, здрављу, болестима, сексуалним здрављу и све с циљем да се створи велика популација. А са друге стране, и даље говорећи о биополитици, оној која укључује поред мозга и наша тела И то како се ми уклапамо у цео систем, друга страна је економска заједница, ми учимо како да жртвујемо сами себе и своја тела, идемо у затвор, умиремо, радимо ствари које нам дозвољавају да будемо проактивни, здрави, да живимо дуге животе.

Уколико узмемо ситуацију у протеклих 20 година, у две хиљадитим, овде у Србији такође, имали смо велику експанзију кредита. Економска политика је бележила велики просперитет, људима се давао новац да могу купити услуге, ствари. Можемо га назвати добом обавезног задовољства. Речено вам је да морате задовољити себе, морате узајмити новац како бисте купили ствари. Тако да би вам дали кредитне картице, повећали кредитне лимите. А онда од 2008. године када овај финансијски балон пуца, имамо сасвим обрнуту ситуацију. Док је идеја у две хиљадитим годинама била да се позајми новац и створи право, да ли људи требају изаци и купити потрештине и тако је економија функционисала, јер више не стварамо. Купујемо или кромпир или кола. Вашу дивну ладу или југа.

Не радимо више све то, трансфер новца стаје, и ситуацију која је људима истицала значај државе, закон, права омогућивши народу новац, позајмице, кредитне картице. Сада имамо прохибицију, где у земљама попут Грчке, Шпаније, Таиланда јесте да се спаси нација. Како?

Ускраћивањем услуга и напуштајући појединца са циљем очувања нације. И треће, постдемократски услов, где нам теоретичари поменутог правца говоре да по статистици знамо да људи мрзе политику и политичаре, не желе да учествују да гласању, јер се ништа више заправо не одиграва у политици. И полемика које се дотичу јесте ко боље изгледа на телевизији, ко има харизме, ко име најбоље ноге на телевизији итд. Политика је постала забава, јер се ништа више не дешава у том пољу. У Европској Унији се тек ништа не дешава. Попут приче о фудбалу, фудбал је игра која се игра између два тима од по 11 играча и на крају слабији губи. Генерално говорећи и не само у фудбалу.

И на крају да констатујем. Имамо ову потпуну дисконекцију људи из уобичајене демократије и трансфера демократије где се ствара зид између економије и политике. Економију купује тржиште, принцип економије лежи у томе шта тржиште захтева. Шта постоји на тржишту и којим добрима располажете. Док је принцип политике, социјална правда.

Усмерити се ка социјалним потребама. Идеја правде прихвата да друштво треба произвести одређени животни стандард чак и за људе који не раде, јер имају проблема са здрављем или су сиромашни или су просто радно неспособни.

---

* Овај рад је примљен 2. априла 2019. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 30. априла 2019. године.